

O t k n H R VÄLDE

M - - S - -

tejs t i l d r a r

HEAR

VÄLDE

Att diskutera sexualitet är oerhört kontroversiellt. Särskilt om man har "fel" åsikter. Historikern **HJÖRDIS LEVIN** menar att den så kallade sexualliberalismen inte alltid befriat kvinnorna. Tvärtom.

PETRA ULMANEN, redaktör för den feministiska tidskriften *Bang*, har mött Levin för ett samtal om samlag, preventivmedel och sekelskiftets arbetarrörelse.

Hjördis Levin på Riksarkivet. I dagarna utkommer hennes doktorsavhandling *Maskarna uti rosen*.

– Allt i samhället har man rätt att kritisera men inte den "sexuella frigörelsen", för då blir man kallad puritan. Eller blev, det är något bättre numera, säger historikern Hjördis Levin.

När hennes bok *Testicklarnas herravälde: Sexualmoralens historia* kom ut 1986 vållade den en häftig debatt. Hon ifrågasatte hur stort utbyte kvinnor egentligen har haft av den sexuella frigörelsen och uppmanade kvinnor att själva definiera sin sexualitet. Kritikerna var mycket negativa, men kritiken gällde sällan

vad som stod i boken. Hon anklagades bland annat för att uppmana kvinnor att leva i celibat.

I dagarna har hon kommit ut med sin doktorsavhandling *Masken uti rosen*. Där skildrar hon den sexualpolitiska debatten runt förra sekelskiftet som en kamp mellan kvinnor och män om vilka som skulle bestämma det framtida sexualitetsmönstret. Bakgrunden var den ideologiska revolution, som beredde vägen för sexuell frihet och preventivmedel.

Under 1880-talet skedde ett brott med den

humanistiska utvecklingsläran, och en mer naturvetenskaplig utvecklingslära fick genomslag. Tidigare hade man trott att civilisationens inverkan på människans väg mot högre utveckling skulle föra med sig en minskning av sexualdriften. Många levde efter Malthus befolkningslära, att sexuell avhållsamhet och uppskjutna äktenskap skulle hindra överbefolkning och fattigdom. Målet var en andligt förädlad mänsklighet.

Genombrottet för den naturvetenskapliga utvecklingsläran innebar att sexualiteten skulle släppas fri, som kulturens och mänsklighetens motor. Kvinnors uppgift var att i det naturliga urvalets tjänst locka till sig män och föda deras barn, för att nå en förädlad biologisk ras.

Feministerna såg de nya sexualpolitiska idéerna som ett hot mot kvinnokampen, men avfärdades som sedlighetsnuckor och hermafroditer. Kraven på lika rätt till arbete och utbildning ersattes av en be-

M testiklarnas HERRAVÄLDE toning på kvinnor som mödrar och sexualobjekt. Bakslaget var ett faktum.

ARENA: När du beskriver den sexualpolitiska debatten som en kamp mellan kvinnor och män om det framtida sexualitetsmönstret, menar du att det faktiskt finns ett manligt och ett kvinnligt sexualitetsmönster?

LEVIN: Ja. Mannens njutning är kopplad till reproduktionsapparaten på ett annat sätt än kvinnans. Han har inte lyckats frigöra sig från reproduktionen, medan kvinnan har ett organ enbart för sexuell njutning, klitoris. Jag tycker att det är fel och orättvist att kvinnor ska stå för hela preventivfrågan, när de faktiskt inte behöver samlaget för sin sexuella njutning.

Jag går tillbaka till vad amerikanska feminister sa på den tiden, att om kvinnor verkligen vill skydda sig själva och slippa undan en massa problem i samband med sexualiteten, så borde de diskutera alternativa former för sexuell tillfredsställelse.

Jag tycker att dagens kvinnor borde titta på hur deras sexualitetsmönster ska se ut i framtiden. Är det nödvändigt att äta p-piller från tretton till 48 år och kanske dra på sig skador rent kroppsligt när det inte är nödvändigt för deras egen njutning? Skulle inte kvinnans biologiska rytm kunna vara basen för sexuallivet, likaväl som mannens alltid har varit det?

Väldigt många människor blir säkert rasande när jag säger det här. Samlaget är så heligt och tabubelagt att man inte får peta på det, för då reser sig en storm av ovilja. Jag tycker att man sitter fast i någonting gammalt, när man inte ens vågar fundera på om samlag är det enda rätta. Man får inte heller glömma att det finns en industri som tjänar miljarder på p-medel av olika slag.

ARENA: Är det reaktionerna på Testiklarnas herravälde som du beskriver som en "storm av ovilja"? Eller hur upplevde du reaktionerna egentligen?

LEVIN: Jag kunde aldrig tro ens i min vildaste fantasi att de etablerade debattörerna skulle vara så trångsynta och rädda. Jag blev väldigt förvånad. Reaktionen var värre än om boken hade kommit på 1800-talet. Då var folk nyktrare och rakare i de här frågorna än i dag.

Två saker som stod i förordet och egentligen var oväsentligheter, gjordes till huvudsaken. Man sa att jag uppmanade människor att leva i celibat och att jag påstod att kvinnor inte tyckte om samlag. Hela debatten blev snedvriden och jag själv stängdes ute. Man avfärdade mig men vågade inte stå ansikte mot ansikte med mig i en öppen debatt.

Ingen fattade eller tog tag i min tankegång kring bakslaget för kvinnorörelsen under 1880-talets ideologiska revolution. Jag beskrev bakslaget i *Testiklarnas herravälde* flera år innan Susan Faludis *Backlash* kom med väldigt likartade tankar. Många menade att jag borde vara tacksam för all frihet vi faktiskt "fått".

ARENA: Det verkar som själva ifrågasättandet av samlaget och den sexuella frigörelsen fungerade som ett rött skynke, så att man inte kunde ta till sig innehållet i *Testiklarnas herravälde*. Tycker du att du blev marginaliserad?

LEVIN: Ja. Från början ringde tidningarna väldigt mycket, men sedan blev det plötsligt tyst. Jag fick höra att jag var isolerad i mina åsikter och inte hade opinionen med mig. Ändå reste jag och pratade mycket för kvinnoorganisationer och kvinnogrupper ute i landet. Från kvinnoforskarvärlden fick jag däremot inget stöd.

ARENA: Vad kan du se för orsaker till att samlaget betraktas som något heligt som man inte får ifrågasätta, om du nu skulle spekulera?

LEVIN: Jag vet inte riktigt vad som är så känsligt. Kanske tycker människor att det är syndigt att gå ifrån "naturens ordning". Jag tror att många män och kvinnor ser det som ett nederlag och en skamfylld handling att tillfredsställa sig själva. Men inget hindrar väl att dom gör det tillsammans med någon annan?

För mannen kommer också maktbegreppet in i bilden. Mannen kräver rätt till en kropp att använda för att tillfredsställa sin sexualitet. "Annars är det fel på mig", tror jag att de flesta män tänker.

ARENA: Så du ser samlaget som en bekräftelse på kvinnligheten och manligheten, vår identitet och självkänsla, i vår kultur?

LEVIN: Ja, absolut. Jag tror som Foucault att könet är något abstrakt, något som vi inte kommer åt, som bekräftas genom samlaget. Även om vi i dag talar vitt och brett om att vi har skiljt på sex och fort-

plantning är det ändå samlagsakten som bekräftar oss som kön.

ARENA: Om det nu finns ett manligt och ett kvinnligt sexualitetsmönster, hur skulle du beskriva det manliga? Ser du exempelvis porr som en yttring av det manliga sexualitetsmönstret?

LEVIN: Ja, det är ju helt och hållet ett uttryck för det. En framställning av den kvinnliga sexualiteten skulle jag kalla för erotiska bilder eller kärleksfulla uttryck eller någonting sådant. Pornografi handlar alltid om förtryck och våld och herravälde över någon annan. Den manliga sexualiteten som den ser ut i dag uttrycker sig bland annat genom pornografi.

ARENA: Om nu det manliga sexualitetsmönstret handlar om pornografi och att härska, är det då något som ligger i någon sorts naturgiven eller väsensskild manlighet? Eller beror det manliga sexualitetsmönstret främst på samhället?

LEVIN: Det är svårt att svara på... Om jag säger att det ligger i den manliga naturen går jag ifrån en väldigt viktig ideologisk faktor för mig själv. Jag anser att ingen människa är våldsam eller är född våldsam, utan det är någonting vi blir genom den uppfostran vi får. Det är en följd av det samhälle vi lever i.

ARENA: Men du säger ändå att kvinnor rent biologiskt har möjlighet till sexuell njutning utan att riskera en graviditet, och att de därför har ett annat sexualmönster än män som är beroende av utlösningen för sin orgasm?

LEVIN: Jag kanske säger emot mig själv här. Ja, men den olikheten har inget med våld och förtryck att göra. Såvida inte män är arga över sin underlägsenhet i det fallet.

ARENA: Å ena sidan resonemanget om det biologiskt bestämda och å andra sidan det samhälleligt bestämda sexualmönstret står ju ändå emot varandra.

LEVIN: Ja, det har du rätt i. Om jag erkänner att kvinnan har en egen speciell sexualitet måste jag också erkänna att mannen har det. Ja, det är riktigt... hur ska vi lösa det då?

ARENA: Menar du att både den kvinnliga och den manliga sexualiteten inte är som den skulle vara i "naturligt" tillstånd, utan att de "perverteras" i vår kultur?

LEVIN: Ja, absolut.

ARENA: Vad är egentligen skillnaden mellan den som du säger manliga pornografin å ena sidan och den kvinnliga erotikerna å den andra? Kan inte det som du kallar för kvinnlig erotik också vara våldsam och rå?

LEVIN: Det tror jag nog att den kan vara, men jag tror inte att den är det i allmänhet. Men man kan inte idealisera det ena könets njutning och säga att den är av någon högre kvalitet. Där är det sammanhanget som avgör.

ARENA: Om man läser mellan raderna i dina böcker... Menar du att de sexualliberala tankegångarna legitimerar mäns behov av att kvinnor ska vara

sexuellt tillgängliga hela tiden?

LEVIN: Ja, i stort är det så.

Det finns naturligtvis alltid undantag. Men när man ser på den sexualpolitiska debatten och framförallt på den kamp mot kvinnors rätt till arbete som fördes parallellt, då ser man hur den sexuella friheten fungerar. På 1880-talet sa Strindberg till exempel "ut med drönarna från männens arbetsmarknad". I början av seklet fick vi förbudet mot nattarbete för kvinnor. Det kom ständigt nya idéer om att det är farligt för kvinnor att arbeta med intellektuella yrken, att de har andra typer av hjärnor. På 1930-talet kom natt-

arbetsfrågan upp igen och gifta kvinnors rätt till arbete. Man ville hindra kvinnor från att försörja sig själva, samtidigt som man arbetade för en försörjningslön för mannen.

ARENA: I din avhandling beskriver du hur arbetarrörelsen och den framväxande socialdemokratin å ena sidan var rädda för att preventivmedel och födelsekontroll skulle hindra socialismen, men å andra sidan såg det som en hjälp i klasskampen. Hur gick det ihop?

LEVIN: Under början av 1880-talet stödde sig de unga socialdemokraterna, till exempel Axel Danielsson och Hjalmar Branting, på Marx. Malthus idé att fattigdomen berodde på överbefolkningen såg Marx bara som en reaktionär ursäkt för utslagningen av arbetarna. Malthus gav arbetaren själv skulden för att han var fattig och sökte på så sätt dölja orättvisorna i samhället. Marx menade i stället att arbetaren hade många barn just därför att han var fattig. Den traditionella socialdemokratiska linjen var att fattigdomen skulle avskaffas genom socialismen.

Men omkring 1909 kom vänsterinriktningen, med bland annat Kata Dahlström, med en annan idé: preventivmedlen och barnbegränsningen sågs som en hjälp i klasskampen. Under storstrejken hade man märkt att det var arbetare med stora barnskor som inte kunde hålla ut i strejken. Man började säga att man kunde begränsa sitt barnantal, åtminstone tillfälligt för att besegra kapitalismen.

Men den traditionella socialdemokratin stod fast vid sin åsikt att inte propagera för en minskning av barnantalet. Kvinnorna ställde i stället krav på mödravård och barnavård för att underlätta sin situation. Man var rädd för att arbetarklassens antal skulle sjunka så att socialismen inte kunde genomföras. I stället skulle barnbegränsningsfrågan vara en privatsak. Dilemmat var att om alla arbetare skulle göra som de ville fick det ju samma resultat, nämligen folkminskning.

ARENA: Kvinnorna stod inte heller eniga i frågan om preventivmedel och födelsekontroll. Hur kom det sig?

LEVIN: Kvinnorna inom socialdemokratin var delade mellan vänsterinriktningen och den traditionella linjen. Dessutom höll den borgerliga kvinnorörelsen och den traditionella socialdemokratin helt olika linjer. Den borgerliga kvinnorörelsen såg det som människans egen skyldighet att se till att det inte blev överbefolkning, antingen genom självbehärskning i form av temporär avhållsamhet eller kanske också genom avbrutet samlag. Man var rädd för att preventivmedel skulle göra kvinnan till ett sexualobjekt.

Från den traditionella socialdemokratin sida fanns en väldig fientlighet mot den borgerliga kvinnorörelsen. Männan i den traditionella socialdemokratin lärde sina kvinnor att det var ett steg mot socialismen att bekämpa den borgerliga sexualmoralen.

De socialdemokratiska männen gick ihop både med högern och liberalerna för att få igenom förbudet för nattarbete för kvinnor 1909. Eftersom det nattarbete man ville förbjuda var det bäst avlönade, hade alla män intresse av förbudet och då gick det bra att gå ihop. Men när arbetarrörelsens kvinnor gick ihop med andra kvinnor, då var det splittring och svek av arbetarrörelsens ideal. Klasstanken förstörde mycket av samarbetet inom kvinnorörelsen. Det är först under de senaste tio åren som starka kvinnor inom socialdemokratiska kvinnoförbundet har sagt ifrån ordentligt. I dag kan vi se att även om vi kommer från olika klasser, har vi som kvinnor vissa saker gemensamt som vi kan jobba för.

ARENA: Den borgerliga kvinnorörelsen förlorade kampen om sexualmoralen. Du hävdar att det bara är vinnarnas historia som har skrivits och att den

dessutom har framställts på ett förskönande sätt. Vad menar du med det?

LEVIN: Jag menar att framställningen har varit svart-vit. Alla som var för preventivlagen, som tillfälligt förbjöd propaganda för preventivmedel, har kallats för reaktionära och de som var mot den progressiva. Så enkelt var det inte.

Förskönande har jag nog sagt när det gäller just sexualliberalerna. Man har till exempel aldrig tagit upp idéerna som den tidens rasideologer med Max Nordau i spetsen kom med. Rasideologerna brydde sig inte om kvinnans sexuella njutning, utan bara hennes roll i reproduktionen som rasens moder. Det är inte förrän på 1960-talet som man börjar tala om kvinnans egen njutning, när den nya feminismen kommer in i bilden. Innan dess var det enbart fråga om rasens fortbestånd, kvinnans moderskap och att kvinnan ska ha frihet för att möta upp mannens sexuella behov. Tanken var att kvinnan skulle bli en bättre mor om hon fick färre barn.

ARENA: Tycker du att det finns argument mot preventivmedel från förra sekelskiftets borgerliga kvinnorörelse som gäller än i dag?

LEVIN: Ja, absolut. De kvinnor som var emot preventivmedel menade att först och främst ska kvinnan ha självsäkerhet, självbestämmanderätt, utbildning, yrke och försörjning, sedan är hon mogen att gå ut och bli sexuellt fri. Den sexuella friheten utan den ekonomiska friheten leder bara till ett nytt och ännu värre förtryck. Kvinnan blir beroende av en man som ska förmås att ta hand om henne, eller också blir hon beroende av samhällets stöd. Trots preventivmedel blir kvinnor gravida. Kvinnor i allmänhet har fortfarande inte den ekonomiska styrka som skulle behövas för ett ensamt moderskap.

Den enda punkten där män och kvinnor är olika är att vi har olika könsorgan. Jag tror att sociala krafter har utnyttjat den här biologiska skillnaden för att dela arbetsmarknaden, genom att göra skillnaderna större och viktigare än vad de behöver vara och bygga in skillnader som inte finns.

Patriarkatet har använt sexualiteten till männens, till maktavarnas fördel. Kvinnorna måste börja arbeta mot det sexuella förtrycket, eftersom det är roten till hela kvinnoförtrycket i samhället.

PETRA ULMANEN är en av redaktörerna för den feministiska tidskriften *Bang*.

HJÖRDIS LEVINS avhandling heter "Masken uti rosen. Nymalthusianism och födelsekontroll i Sverige 1880-1910. Propaganda och motstånd", Brutus Östlings bokförlag Symposion.